

Hemşirelik Öğrencilerinin Profesyonel Tutumları ve Etkileyen Faktörler*

Professional Attitudes of the Nursing Students and Associated Factors

Dr. Bedriye Ak¹, Dr. Birgül Cerit¹, Dr. Yurdanur Dikmen², Dr. Funda Erol³

Geliş/Received : 01.08.2017
Kabul/Accepted : 01.01.2018

Öz

Amaç: Bu araştırma, hemşirelik öğrencilerinin profesyonel tutumları ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Betimsel nitelikte ilişkisel tarama modelindeki araştırmanın evrenini bir üniversitenin hemşirelik bölümünde okuyan 1. sınıf 141, 2. sınıf 148, 3. sınıf 154 ve 4. sınıf 217 öğrenci olmak üzere toplam 660 öğrenci oluşturmuştur. Veriler "Kişisel Bilgi Formu" ve "Öğrenci Hemşirelere Yönelik Profesyonellik Tutum Ölçeği" ile toplanmıştır. Bağımsız iki grup arası farkın önemlilik testi için t testi, ikiden fazla gruplarda gruplar arası farkların önemlilik testi için One-way ANOVA ve Pearson korelasyon testi kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırmada öğrencilerin profesyonel tutum düzeylerinin (113.43 ± 15.39) yüksek olduğu saptanmış olup, ölçeğin alt boyutlarından en iyi puanı otonomi ve yeterlilik, sürekli eğitim, en düşük puanı ise bilimsel bilgi yükünün artırılmasına katkıda bulunma alt boyutundan aldıkları belirlenmiştir. Öğrencilerin Öğrenci Hemşirelere Yönelik Profesyonellik Tutum Ölçeği puan ortalaması ile cinsiyet, mezun olduğu lise, sınıf düzeyi, hemşirelik bölümünden memnun olma, hemşirelik bölümünü kendi isteği ile seçme, hemşirelikle ilgili bilimsel faaliyete katılma, yayın/dergi takip etme, mesleki örgüte üye olma ve toplumsal faaliyete katılma durumu arasında anlamlı fark saptanmıştır ($p < 0.05$). Bunun yanında öğrencilerin profesyonellik tutumlarının hemşire olarak çalışma ve hemşirelik bölümünü ailesinin ve arkadaşlarının etkisi ile seçme durumuna göre değişmediği saptanmıştır ($p > 0.05$).

Sonuç: Sonuç olarak, öğrencilerin profesyonellik tutumlarının iyi düzeyde olduğu ve sosyo-demografik özelliklere ve meslekle ilgili bazı durumlara göre profesyonellik tutum düzeylerinin değiştiği görülmüştür.

Anahtar sözcükler: Hemşirelik, Hemşirelik eğitimi, Profesyonel tutum, Öğrenci

Abstract

Aim: This research was conducted to determine the professional attitudes of the nursing students and associated factors.

Method: The population of this descriptive research, which was designed in accordance with relational screening model, consisted of 660 nursing students studying at the nursing department of a university in total, as 141 of them being freshmen, 148 sophomores, 154 juniors, 217 seniors. The data were collected using "Personal Information Form" and the "Professional Attitude Scale for Nursing Students". The significance of the difference between the two groups was tested by using t-test. If the number of the groups was more than two, the significance test was carried out by using One-way ANOVA and Pearson's correlation coefficient.

Findings: The professional attitudes of the students were found to be high (113.43 ± 15.39) in the study. It has been determined that the students got the highest scores on the autonomy and competence and continuous education subscales. They scored lowest on contribution to increasing the load of scientific knowledge subscale. Significant differences ($p < 0.05$) were found between the students' average scores on the Professional Attitude Scale for Nursing Students and their genders, the high schools they graduated from, their grades, their satisfaction with the nursing program, preferring the nursing program at their own will, participating in scientific activities related to nursing, following the publications/journals, being a member of a professional organization and participating in social activities. On the other hand, it was determined that the attitudes of professionalism of the students did not significantly change depending on working as a nurse or preferring the nursing program under the influence of their family and friends ($p > 0.05$).

Conclusion: To conclude, it was determined that the students' attitudes toward professionalism are at a good level and this level differs by socio-demographic characteristics and certain occupational situations.

Key words: Nursing, Nursing education, Professional attitude, Student

* Bu araştırma, *International Congresses on Education (ERPA)'da 18-21 Mayıs 2017 tarihinde Macaristan'da sözel bildiri olarak sunulmuştur.*

1 Öğr. Üyesi; Bolu Abant İzzet Baysal Ü. Bolu Sağlık Yüksekokulu, Hemşirelik Bölümü, Bolu

2 Doç.; Sakarya Ü. Sağlık Bilimleri Fak. Hemşirelik Bölümü, Sakarya

3 Arş. Gör.; Sakarya Ü. Sağlık Bilimleri Fak. Hemşirelik Bölümü, Sakarya

Giriş

Meslekleşme statüsüne ulaşmada önemli bir kavram olan profesyonellik, hemşirelik mesleğinin yarım yüzyılı aşkın bir süredir üzerinde durduğu bir konudur (1). Özellikle son yıllarda sağlık bakım sistemi içerisinde kalite çalışmalarının hız kazanması ile değişen sisteme uyum sağlayabilen, kendi rol ve sorumluluklarının bilincinde, özerk davranabilen, eleştirel düşünebilen ve mesleğin etik değerlerini içselleştiren profesyonel hemşirelere duyulan ihtiyaç gündeme gelmiştir (2,3). Hemşirelikte profesyonel değerlerin kazandırılması bakım kalitesinin yükseltilmesi, hasta memnuniyetinin ve iş doyumunun artırılması için oldukça önemlidir (4). Profesyonel kimliğin geliştirilmesinde şüphesiz ki hemşirelik eğitimi önemli bir yere sahiptir (5,6). Profesyonel kimlik gelişimi öğrencilikte okul eğitimi ile beraber başlamakta olup, çalışma yaşantısı içinde gelişmeye devam etmektedir (7).

Eğitim, öğrencilerin eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmeyi, elde ettikleri bilgi ve becerileri, en üst düzeyde sorumlu oldukları bireyin bakımına yansıtmayı amaçlamaktadır (2). Bu süreçteki deneyimler, öğrencilerin iletişim, karar verme ve gözlem becerileri ile profesyonel algılarının gelişimini sağlamaktadır (8). Ayrıca öğrenciler eğitim sürecinde mesleki değer ve tutumları benimserken, eğitim kurumlarının değerleri ile paralel bir içselleşme yaşamaktadırlar (3). Hemşirelik eğitiminin problemlere gerçekçi ve erişilebilir çözümler üreten ve öğrencilerin mesleki kimlik gelişimini destekleyecek nitelikte olması önerilmektedir (9). Bu süreçte hemşire eğitimcilerin öğrencilere özerk, entelektüel, girişimci ve bakım verici rollerini öğretirken rol model olmaları önemlidir (10). Profesyonel değerlerin eğitim yoluyla geliştirilebileceği ve eğitimcilerin rol model olmalarının da bu süreci kolaylaştıracağı belirtilmektedir (11) Bu nedenle, öğrencilerin profesyonel değerleri mesleki eğitim süreci boyunca mesleki normlara ve standartlara dayalı klinik deneyimler kazandırılarak olumlu olarak geliştirilmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü tarafından Avrupa Birliği normları esas alınarak hazırlanan raporda, hemşirelik eğitiminin öğrencilerin profesyonel gelişimine ve ileri uygulamalar ile uzmanlığa hazırlanmasına katkı sağlaması gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca müfredatın araştırmaya,

kanıta ve beceriye dayalı, liderlik yeteneğine sahip, sürekli mesleki gelişim gösteren mezunlar yetiştirmeye yönelik planlanması gerektiği de vurgulanmaktadır (12). Ülkemizde de Avrupa Birliği Mevzuatına uygun olarak hemşirelik eğitiminin temel standartlarını belirlemek ve ülke genelindeki hemşirelik eğitiminde standardizasyonu sağlamak amacıyla çalışmalar başlatılmış, bu doğrultuda 2002 yılında Hemşirelik Ulusal Çekirdek Eğitim Programı (HUÇEP) Komisyonu oluşturulmuştur (13). Ancak ülkemizde halen hemşirelik eğitimi hem ortaöğretim hem de üniversite düzeyinde yürütülmeye devam etmektedir. Dolayısıyla uygulanan müfredatın standardizasyonundan bahsetmek çok mümkün olmamaktadır (14). Böylece farklı düzeyde eğitim almış hemşireler birlikte çalışmakta ve bu durum mesleğin profesyonelleşmesini de olumsuz etkileyebilmektedir (15). Literatürde hemşirelik mesleğinin özellikle eğitim seviyesi, profesyonellik, bilgi ve iş yaşamındaki otonomi anlamında bütün ölçütleri sağlayamadığı belirtilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, mesleğin statüsünü yükseltme amacına ulaşmak çok da kolay değildir (16).

Türkiye’de profesyonel hemşirelerin sahip olması gereken özelliklerin, hemşirelik öğrencilerinde olup olmadığı üzerine yapılmış çok az araştırma vardır (16,17,18). Dahası, Türkiye’de yürütülen bu birkaç çalışmanın, profesyonelliğin sadece bazı boyutlarını incelemesinden ve genelleme yapılamayacak kadar düşük örnekleme sahip olmasından kaynaklanan sınırlamaları vardır. Bu çalışma, karşılaştırmalı olarak hemşirelik öğrencilerinin mesleğe ilişkin profesyonel tutumlarındaki değişimi ve profesyonel tutumlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacı ile yapılmıştır. Öğrencilerin profesyonel tutumlarının belirlenmesinin mesleğin profesyonelleşmesinde etkili olacak hemşireler yetiştirmeye amaçlayan programların planlanmasında önemli bir etkiye sahip olacağı düşünülmektedir.

Gereç ve Yöntem

Betimsel nitelikte ilişkisel tarama modelindeki araştırmanın evrenini bir üniversitenin hemşirelik bölümünde okuyan öğrenciler oluşturmuştur. Hemşirelik bölümünde 1. sınıf 141, 2. sınıf 148, 3. sınıf 154 ve 4. sınıf 217 öğrenci olmak üzere

toplam 660 öğrenci eğitim görmektedir. Araştırmada örneklem yöntemine gidilmemiş olup, evrenin tamamı örnekleme oluşturmuştur. Araştırmanın veri toplama araçlarının uygulandığı gün okulda olan ve çalışmaya katılmayı kabul eden 612 öğrenciden veri toplanmıştır. Veri geçersizliği nedeniyle araştırma 1. sınıf 141, 2. sınıf 123, 3. sınıf 154 ve 4. sınıf 172 öğrenci olmak üzere toplam 590 öğrenci ile tamamlanmıştır. Araştırmaya katılım oranı %89,4'tür.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri Kişisel Bilgi Formu ve Öğrenci Hemşirelere Yönelik Profesyonellik Tutum Ölçeği ile toplanmıştır. Kişisel bilgi formunda öğrencilerin sosyodemografik özellikleri, bölümünden memnun olma, bölümü seçme nedeni, bilimsel faaliyetlere katılma, sürekli yayın takip etme, mesleki örgüte üye olma, hemşirelikle ilgili toplumsal faaliyetlere katılma durumu ile meslek algısını etkileyen faktörler ve profesyonellik düzeyini yükseltmeye ilişkin önerilere yönelik toplam 15 soru yer almaktadır.

Öğrenci Hemşirelere Yönelik Profesyonellik Tutum Ölçeği; hemşirelik öğrencilerinin profesyonellik ile ilgili tutumlarını ölçmek amacıyla Hisar ve arkadaşları (19) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek beşli Likert tipte olup toplam 28 maddeden oluşmaktadır. Ölçekteki her bir madde tamamen katılıyorum (5) ile hiç katılmıyorum (1) arasında puanlandırılmaktadır. Ölçekte yer alan 6 madde (madde 10, 11, 12, 13 ve 14) ise ters puanlanmaktadır. Ölçekten alınan toplam ve alt boyutlarının puanının yüksek olması profesyonel tutumların iyi düzeyde olduğunu göstermektedir. Ölçek, bilimsel bilgi yükünün artırılmasına katkıda bulunma, yeterlilik ve sürekli eğitim, mesleki örgütlere katılma ve mesleki gelişim, komitelerde çalışma, toplumsal hizmet etik kodlar ve teori, otonomi ve işbirliği olmak üzere sekiz alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin Cronbach alfa güvenirlik katsayısı 0.90 ve alt boyutlarının ise 0.71 ile 0.84 arasında değişmektedir.

Veri Toplama Yöntemi

Çalışmanın uygulanabilmesi için yazılı kurum izni alındıktan sonra öğrencilerin eğitimini aksatmayacak biçimde öğretim üyeleri ile görüşülerek uygun olan bir ders saatinde veri

toplama araçları uygulanmıştır. Araştırmacı tarafından çalışmanın amacı öğrencilere açıklanmış ve gönüllük esası dikkate alınarak veri toplama araçları dağıtılmıştır. Öğrencilerin veri toplama araçlarını doldurması sırasında çalışma ile ilgili soruları olabileceği düşünülerek araştırmacı sınıftan ayrılmamıştır. Öğrencilerin çalışma ile ilgili soruları araştırmacı tarafından cevaplandırılmıştır. Öğrenciler veri toplama araçlarını yaklaşık 20 dakikada doldurmuşlardır.

Verilerin Değerlendirilmesi

Veriler SPSS 20.0 paket programında değerlendirilmiştir. Veriler için sayı, yüzde, ortalama ve standart sapma hesaplanmıştır. Verilerin normal dağılım özelliklerinin değerlendirilmesi skewness ve kurtosis değerleri ile incelenmiştir. Profesyonellik tutum ölçeği puan ortalamaları (skewness -0,849 ve kurtosis 1,145) normal dağılım özelliği gösterdiği için parametrik testler kullanılmıştır. Bağımsız iki grup arası farkın önemlilik testi için t testi, ikiden fazla gruplarda gruplar arası farkların önemlilik testi için One-way ANOVA ve Pearson korelasyon testi kullanılmıştır.

Bulgular

Bulgular öğrencilerin tanıtıcı bilgileri, profesyonellik tutumları ve etkileyen faktörler başlıkları altında incelenmiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %79.3'ü kadın, %20.7'si erkek ve yaş ortalaması 20.72 ± 1.60 'dır. Öğrencilerin %50.8'i anadolu lisesi mezunudur. Çalışmaya katılan öğrencilerden hemşire olarak çalışanların oranı (%3.6) oldukça düşüktür. Öğrencilerin üçte ikisi (%75.4) okudukları hemşirelik bölümünden memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin %46.4'ü hemşirelikle ilgili bir bilimsel faaliyete katıldığını ve %10.2'si hemşirelikle ilgili bir yayın ya da dergi takip ettiğini belirtmiştir. Hemşirelikle ilgili mesleki bir örgüte üye olan öğrencilerin oranı (%6.9) oldukça düşüktür. Öğrencilerin %20.8'i hemşirelikle ilgili bir toplumsal faaliyete katıldığını ifade etmiştir. Öğrencilerin üçte ikisi hemşirelik bölümünde olmaktan memnun olduğunu, %52.5'i ise şans olsaydı yeniden hemşirelik bölümünü tercih ederdim şeklinde ifade etmiştir (Tablo 1). Bu çalışmada ölçeğin Cronbach alfa güvenirlik katsayısı 0.91 ve alt boyutlarının ise 0.65 ile 0.87 arasında değişmiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin tanıtıcı özelliklerine göre dağılımı

Özellikler	Sayı	%
Cinsiyet		
Kadın	468	79.3
Erkek	122	20.7
Yaş ortalaması	20.72±1.60 (min. 18 - maks. 28)	
Mezun olduğu lise		
Anadolu lisesi	300	50.8
Düz lise	87	14.8
Sağlık meslek lisesi	203	34.4
Okuduğu sınıf		
1. Sınıf	141	23.9
2. Sınıf	123	20.8
3. Sınıf	154	26.1
4. Sınıf	172	29.2
Hemşire olarak çalışma durumu		
Çalışan	21	3.6
Çalışmayan	569	96.4
Hemşirelik bölümünden memnun olma durumu		
Memnun olan	445	75.4
Memnun olmayan	145	24.6
Hemşirelik bölümünü seçmesinde etkili nedenler (n:777)*		
Kendi isteğiyle seçenler	292	37.6
Ailesi, arkadaşları ve yakın çevresinin isteğiyle seçenler	170	21.9
İş bulma kolaylığı için seçenler	315	40.5
Hemşirelikle ilgili herhangi bir bilimsel faaliyete katılma durumu		
Katılan	274	46.4
Katılmayan	316	53.6
Hemşirelikle ilgili sürekli yayın ya da dergi takip etme durumu		
Yayın ya da dergi takip eden	60	10.2
Yayın ya da dergi takip etmeyen	530	89.8
Hemşirelikle ilgili mesleki örgütü üye olma durumu		
Mesleki örgüte üye olan	41	6.9
Mesleki örgüte üye olmayan	549	93.1
Hemşirelikle ilgili herhangi bir toplumsal faaliyete katılma durumu		
Toplumsal faaliyete katılan	123	20.8
Toplumsal faaliyete katılmayan	467	79.2
Hemşirelik bölümünü tekrar tercih etme durumu		
Tekrar seçerim diyenler	310	52.5
Tekrar seçmem diyenler	280	47.5
Toplam	590	100.0

* Birden fazla cevap verilmiştir.

Profesyonellik tutum ölçeğinden alınabilecek minimum puan 28, maksimum puan ise 140'dir. Öğrencilerin profesyonellik tutum ölçeği puanı 48 ile 140 arasında değişmekte olup puan ortalaması 113.43 ± 15.39 'dur. Alt ölçek puan ortalamalarına bakıldığında bilimsel bilgi yükünün artırılmasına katkıda bulunma alt boyutunun puan ortalamasının 22.13 ± 5.13 , otonomi 14.13 ± 1.52 , işbirliği 19.17 ± 4.17 , yeterlilik, sürekli eğitim 13.49 ± 2.28 , mesleki örgütlere katılma ve mesleki gelişim 11.67 ± 2.75 , komitelerde çalışma 8.82 ± 1.53 , toplumsal hizmet 11.66 ± 2.84 , etik kodlar ve teori 12.38 ± 2.14 olarak saptanmıştır. Öğrencilerin en iyi puanı otonomi ve yeterlilik, sürekli eğitim alt boyutlarından, en düşük puanı ise bilimsel bilgi yükünün artırılmasına katkıda bulunma alt boyutundan aldığı belirlenmiştir (Tablo 2).

Öğrencilerin profesyonellik tutum ölçeği puan ortalamasının cinsiyete, mezun olduğu liseye, okuduğu sınıfa, hemşirelik bölümünde memnun olma, hemşirelik bölümünü kendi isteği ile seçme, hemşirelikle ilgili bilimsel faaliyete katılma, yayın/dergi takip etme mesleki örgüte üye olma ve toplumsal faaliyete katılma durumuna göre değiştiği saptanmıştır (Tablo 3).

Kadın öğrencilerin (114.65 ± 14.89) profesyonellik tutum düzeyinin erkeklerden (108.76 ± 16.41) daha iyi düzeyde olduğu ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($p < 0.05$). Sağlık meslek lisesinden mezun (117.11 ± 15.14) olan öğrencilerin profesyonellik tutum puan ortalamaları Anadolu lisesi (114.04 ± 14.26) ve düz lise (110.95 ± 16.71) mezunu olanlardan

daha yüksektir. Yapılan ileri analizde bu farkın sağlık meslek lisesi mezunlarından kaynaklandığı ve gruplar arasındaki farkında anlamlı olduğu saptanmıştır ($p < 0.05$). Sınıf düzeyine göre öğrencilerin profesyonellik tutum puan ortalamalarının değiştiği ve gruplar arasındaki bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($p < 0.05$). 1.sınıf (115.04 ± 12.79) ve 2. sınıfta (115.05 ± 13.50) öğrencilerin profesyonellik tutum düzeyleri daha yüksek iken 3.sınıfta (113.81 ± 16.72) düşmekte olup 4.sınıfta (110.62 ± 17.02) en düşük düzeydedir. Yapılan ileri analizde sınıflar arasındaki bu farkın 4. sınıfın hem 1. sınıf hem de 2. sınıf ile olan farktan kaynaklandığı bulunmuştur.

Hemşirelik bölümünden memnun olan (116.13 ± 13.22) ve hemşirelik bölümünü kendi isteği ile tercih eden (117.06 ± 14.02) öğrencilerin profesyonellik tutum düzeyleri daha yüksektir. Gruplar arasındaki puan ortalamalarına ilişkin fark istatistiksel olarak da anlamlıdır ($p < 0.05$). Hemşirelikle ilgili bilimsel faaliyetlere katılan (115.29 ± 14.66), yayın/dergi takip eden (124.18 ± 10.37), mesleki örgütlere üye olan (121.46 ± 10.95) ve toplumsal faaliyetlere katılan (117.15 ± 14.95) öğrencilerin profesyonellik tutum ölçeği puan ortalamalarının daha yüksek olduğu ve gruplar arasındaki farkların istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($p < 0.05$).

Öğrencilerin profesyonellik tutum ölçeği puan ortalamalarının hemşire olarak çalışma ve hemşirelik bölümünü ailesinin ve arkadaşlarının etkisi ile tercih etme durumuna göre değişmediği saptanmıştır ($p > 0.05$).

Tablo 2. Öğrencilerin profesyonellik tutum ölçeğinin ve alt boyutlarının puan ortalamalarının dağılımı

Ölçek	Min-Max puan	Ortalama \pm Ss
Toplam ölçek puanı	48-140	113.43 ± 15.39
Alt ölçek puanları		
Bilimsel bilgi yükünün artırılmasına katkıda bulunma	6-30	22.13 ± 5.13
Otonomi	3-15	14.13 ± 1.52
İşbirliği	5-25	19.17 ± 4.17
Yeterlilik, sürekli eğitim	3-15	13.49 ± 2.28
Mesleki örgütlere katılma ve mesleki gelişim	3-15	11.67 ± 2.75
Komitelerde çalışma	2-10	8.82 ± 1.53
Toplumsal hizmet	3-15	11.66 ± 2.84
Etik kodlar ve teori	3-15	12.38 ± 2.14

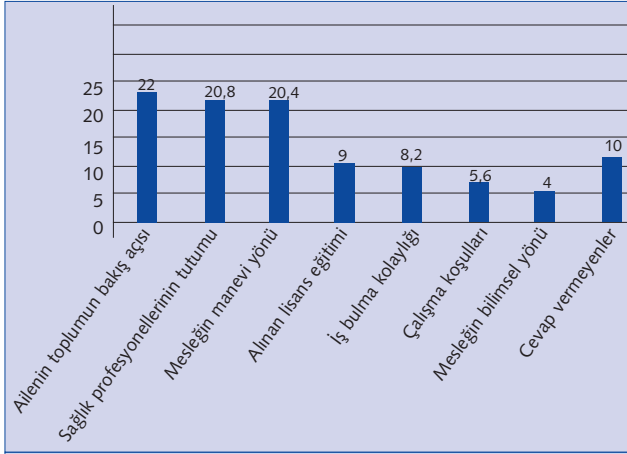
Tablo 3. Bazı değişkenlere göre öğrencilerin profesyonellik tutum ölçeği puan ortalamalarının dağılımı

Değişkenler	Profesyonellik Tutum Ölçeği Puanı	
	Ortalama \pm Ss	İstatistiksel Analiz
Cinsiyet		
Kadın	114.65 \pm 14.89	t*=3.805
Erkek	108.76 \pm 16.41	p<0.001
Mezun olduğu lise		
Anadolu lisesi	114.04 \pm 14.26	F**=5.444
Düz lise	110.95 \pm 16.71	p=0.005
Sağlık meslek lisesi	117.11 \pm 15.14	
Okuduğu sınıf		
1.sınıf	115.04 \pm 12.79	
2.sınıf	115.05 \pm 13.50	F**=2.932
3.sınıf	113.81 \pm 16.72	p=0.033
4.sınıf	110.62 \pm 17.02	
Hemşire olarak çalışma durumu		
Çalışan	111.67 \pm 16.72	t*=0.535
Çalışmayan	113.81 \pm 16.72	p=0.593
Hemşirelik bölümünden memnun olma durumu		
Memnun olan	116.13 \pm 13.22	t*=6.640
Memnun olmayan	105.16 \pm 18.40	p<0.001
Hemşirelik bölümünü kendi isteğiyle tercih etme durumu		
Kendi isteği ile seçenler	117.06 \pm 14.02	t*=5.832
Kendi isteği ile seçmeyenler	109.88 \pm 15.86	p<0.001
Hemşirelik bölümünü ailesinin ve arkadaşlarının etkisi ile tercih etme durumu		
Ailesinin ve arkadaşlarının etkisi ile seçenler	112.78 \pm 16.52	t*=-0.625
Ailesinin ve arkadaşlarının etkisi ile seçmeyenler	113.70 \pm 14.92	p=0.533
Hemşirelikle ilgili herhangi bir bilimsel faaliyete katılma durumu		
Katılan	115.29 \pm 14.66	t*=2.742
Katılmayan	111.82 \pm 15.84	p=0.006
Hemşirelikle ilgili sürekli yayın ya da dergi takip etme durumu		
Yayın ya da dergi takip eden	124.18 \pm 10.37	t*=7.992
Yayın ya da dergi takip etmeyen	112.22 \pm 15.40	p<0.001
Hemşirelikle ilgili mesleki örgüte üye olma durumu		
Mesleki örgüte üye olan	121.46 \pm 10.95	t*=4.705
Mesleki örgüte üye olmayan	112.83 \pm 15.51	p<0.001
Hemşirelikle ilgili herhangi bir toplumsal faaliyete katılma durumu		
Toplumsal faaliyete katılan	117.15 \pm 14.95	t*=3.035
Toplumsal faaliyete katılmayan	112.45 \pm 15.37	p=0.003

*Student's t testi **ANOVA

Öğrencilerin hemşirelik mesleğine ilişkin algılarını oluşturan ya da etkileyen faktörlerin neler olduğuna ilişkin soruların açık uçlu sorulara gelen yanıtlar gruplandırılmış olup, öğrencilerin %10.0'u bu soruyu boş bırakmıştır. Hemşirelik mesleğine ilişkin algılarını oluşturan ya da

etkileyen faktörlerden ilk sırada ailenin ve toplumun bakış açısı (%22.0) yer alırken bunu sağlık profesyonellerinin tutumu (%20.8) ve mesleğin manevi yönü (%20.4) takip etmiştir (Şekil 1).

Şekil 1. Öğrencilerin hemşirelik mesleğine ilişkin algılarını etkileyen faktörler
*Birden fazla cevap verilmiştir.

Öğrencilerin profesyonellik düzeyinin yükseltilmesine ilişkin önerileri açık uçlu bir soru ile elde edilmiş olup, gelen yanıtlar dokuz alt başlık altında gruplandırılmıştır. Öğrenciler, eğitimin önemi vurgulayarak %28.4 oranında eğitimde standardizasyonun sağlanması, uygulama saatlerinin artırılması önerisinde bulunmuşlardır. Bilimsel etkinliklere katılımın desteklenmesi % 15.4 iken, sürekli eğitimin desteklenmesi (%8.9) ve bilimsel gelişmelerin takip edilmesi (%8.7) önerilerinin oranları birbirine oldukça yakındır. Öğrencilerin bu konuda diğer önerileri sırasıyla otonominin artırılması (%7.3), mesleki örgütlere üyeliklerin olması (%6.4), çalışma koşullarının iyileştirilmesi (%6.0), mesleki uzmanlık alanlarının olması ve yasal olarak kabul edilmesi (%3.8) ve mesleğini severek yapma (%3.5) olmuştur (Şekil 2).

Şekil 2. Öğrencilerin profesyonellik düzeyinin yükseltilmesine ilişkin önerilerin dağılımı
*Birden fazla cevap verilmiştir.

Tartışma

Günümüzde hemşireler; sağlık bakımı vermenin yanı sıra araştırmalar yapma, teoriler geliştirme, mesleki örgütler ve politik aktivitelere katılma gibi profesyonellerin yerine getirdiği birçok işlevi yerine getirmektedirler (20). Tüm bu aktivitelerin profesyonel biçimde yerine getirilmesi ancak profesyonel hemşirelik eğitimi ile sağlanabilmektedir. Ayrıca hemşirelikte profesyonel değerlerin kazandırılması bakım kalitesinin yükseltilmesi, hasta memnuniyetinin ve iş doyumunun artırılması için oldukça önemli bir kavramdır (4). Hemşirelik öğrencilerinin profesyonel tutumlarını ve etkileyen faktörleri belirlemek ve profesyonellik hakkında farkındalık yaratmak amacıyla yapılan bu çalışmada, veri toplama amacıyla kullanılan Öğrenci Hemşirelere Yönelik Profesyonellik Tutum Ölçeğinden alınabilecek en yüksek puanın 140 olduğu göz önüne alındığında, öğrencilerin profesyonel tutum düzeylerinin (113.43 ± 15.39) yüksek olduğu görülmektedir. Benzer biçimde Karadağ ve arkadaşlarının (17) son sınıf hemşirelik öğrencilerinin profesyonellik düzeylerini inceledikleri çalışmalarında, öğrencilerin profesyonellik düzeylerinin yüksek olduğu (113.6 ± 15.0), belirlenmiştir. Dikmen ve arkadaşlarının (16) çalışmasında ise hemşirelik öğrencilerin profesyonel tutum düzeylerinin orta düzeyin üzerinde olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte, bazı çalışmalarda ise bizim çalışma sonucumuzdan farklı olarak hemşirelik öğrencilerinin profesyonellik düzeylerinin oldukça düşük seviyede olduğu belirtilmiştir (21,22). Literatürde öğrencilerin profesyonellik düzeyinin farklı bulunmasının nedeni hemşirelik eğitiminde standardizasyonun sağlanmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Nitekim bu çalışmada öğrencilerin %28.4'ü profesyonellik düzeyinin yükseltilmesi için hemşirelik eğitimde standardizasyonun sağlanması gerektiği yönünde bir öneri belirtmişlerdir.

Bu çalışmada Öğrenci Hemşirelere Yönelik Profesyonellik Tutum Ölçeğinden alt boyut puan ortalamaları incelendiğinde, yeterlilik sürekli eğitim alt boyut puan ortalamasının yüksek (13.49 ± 2.28) olduğu görülmektedir. Hemşireliğin bilgi yükünün artmasında ve profesyonel statüye ulaşmasında kaliteli eğitim önemli bir yere sahiptir (20). Bununla birlikte sürekli eğitim profesyonelleşmenin önemli gerekliliklerinden

biridir (23). Dolayısıyla çalışmamızdaki bu bulgu literatür bilgisini desteklemektedir.

Çalışmamızda öğrencilerin yüksek puana sahip oldukları Öğrenci Hemşirelere Yönelik Profesyonel Tutum Ölçeğinin alt boyutlarından bir diğeri ise otonomi alt boyutudur (14.13±1.52). Hemşirelikte otonomi, hemşirelerin hasta bakımı konusunda ve kendi uygulamalarında bağımsız karar verme kapasitesi olarak tanımlanmaktadır (24). Otonomi, profesyonelliğin başlıca ölçütlerden birisidir (25). Bununla birlikte otonomi ile eğitim arasında güçlü bir ilişki bulunmakta ve eğitim seviyesi arttıkça otonomi düzeyi de artmaktadır (26). Meslek üyelerinin edindiği otonomi düzeyinin bir mesleğin profesyonel statü sağlayıp sağlamadığının saptanmasında önem taşıdığı belirtilmektedir (25,27). Çalışmamızın bulgusu ile benzer biçimde Karagözoğlu (24), lisans eğitimi gören hemşirelik öğrencilerinin otonomi düzeylerini incelediği çalışmasında, öğrencilerin otonomi düzeylerinin yüksek olduğunu bildirmiştir. Yine Dikmen ve arkadaşlarının (16) lisans öğrencilerinin profesyonelliklerini incelemek amacıyla yaptıkları çalışmalarında öğrencilerin ölçeğin otonomi alt boyut ortalamasının yüksek olduğunu bildirilmiştir. Bu sonuçlar çalışmamızın bulgusu ile paralellik göstermekte olup, hemşirelik öğrencilerinin aldıkları eğitimin otonomi düzeylerini arttırmada etkili olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

Araştırmamızda erkek öğrencilerin profesyonel tutum düzeylerinin, kadın öğrencilerin profesyonel tutum düzeylerinden anlamlı olarak daha düşük olduğu saptanmıştır. Benzer biçimde Bang ve arkadaşları (22), hemşirelik lisans öğrencilerinin profesyonel değerlere yönelik tutumlarını inceledikleri çalışmalarında, erkek öğrencilerin profesyonel değer tutum puanlarının, kadın öğrencilere göre daha düşük olduğunu belirtmişlerdir. Ülkemizde yapılan bazı çalışmalarda erkek öğrencilerin büyük çoğunlukla hemşirelik mesleğini iş bulma kolaylığı nedeniyle tercih ettikleri belirtilmektedir (28,30). Dolayısıyla bu durumun erkek öğrencilerin profesyonel tutumlarını olumsuz etkileyebileceği düşünülmektedir.

Çalışmamızda sağlık meslek lisesinden mezun olan öğrencilerin profesyonel tutum puanlarının, düz lise ve Anadolu lisesinden mezun olan

öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmektedir. Sağlık meslek lisesinde mezun olan öğrencilerin klinik uygulama deneyimlerinin diğer öğrencilere göre fazla olmasının bu sonuçta etkili olabileceği düşünülmektedir. Nitekim literatürde de klinik eğitimin öğrencilerin profesyonelleşme sürecine katkı sağladığı, profesyonelliğin gereği olan sağlık hizmeti sunumunda yetkinlik kazanma, iletişim, karar verme ve ekibin bir üyesi olarak çalışabilme becerilerini geliştirdiği belirtilmektedir (30).

Çalışmada öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf düzeyi ile profesyonel tutum puanları arasında anlamlı bir fark olduğu, birinci ve ikinci sınıf hemşirelik öğrencilerinin, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerine göre profesyonel tutum puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Chiu ve arkadaşlarının (31) yaptığı çalışmada da benzer biçimde dördüncü sınıf öğrencilerinin puanlarının diğer sınıflara göre daha düşük olduğu bulunmuştur. Literatürde gençlerin gelecekle ilgili kaygıları onların ileriye güvenle bakmasını engellediği, okudukları bölümlerden memnun olmadıkları ve memnuniyetsizliğin mezuniyet sonrası da devam ettiği belirtilmektedir (32,33). Çalışmaya katılan birinci ve ikinci sınıf öğrenciler henüz mezuniyet ve iş bulma kaygısı yaşamamaları nedeniyle profesyonel tutumlarının daha olumlu olabileceği düşünülmektedir. Aynı zamanda sınıf düzeyi arttıkça özellikle son sınıfta öğrencilerin mezuniyet aşamasında olmaları ve iş bulma kaygısı yaşamaları gibi nedenler profesyonellik tutumlarını olumsuz etkileyebilir.

Bu çalışmada, öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%75.4) hemşirelik mesleğinden memnun olduğu, hemşirelik mesleğini tercih etmekten dolayı memnun olan öğrencilerin ise profesyonel tutum düzeylerinin, memnun olmayan öğrencilere göre anlamlı olarak yüksek olduğu saptanmıştır (p<0.05). Dikmen ve arkadaşlarının (16) öğrencilerin profesyonel tutumlarını inceledikleri çalışmalarında hemşirelik mesleğinden memnun olan öğrencilerin profesyonel tutumlarının daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla bu sonuç çalışma bulgumuzla benzerlik göstermektedir. Bu bulgulara dayanarak, okul eğitimi sürecinde mesleğin ilke ve normlarını, değerlerini içselleştirmiş, mesleğini benimsemiş olan öğrencilerin profesyonel kimliklerinin daha olumlu geliştiği söylenebilir. Ayrıca bu bulgu, öğrencilerin meslekleri ve kendileri ile ilgili düşünceleri olumlu

yönde değiştirildiğinde, profesyonel tutumlarının da olumlu yönde geliştiğini göstermesi açısından önemli bir sonuçtur.

Araştırmada hemşirelik bölümünü isteyerek seçme durumu ile profesyonel tutum puanları arasında anlamlı bir fark saptanmıştır ($p < 0.05$). Hemşirelik bölümünü isteyerek tercih eden öğrencilerin profesyonel tutum düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Benzer biçimde Çevik ve Khorshid'in (34) çalışmasında, hemşirelik mesleğini isteyerek tercih eden öğrencilerin profesyonel davranış puanlarının yüksek olduğu bildirilmiştir. Mesleği isteyerek tercih etme; öğrencinin hem öğrencilik yaşantısında hem de mesleki yaşantısında daha başarılı olmasına, mesleği severek yapmasına, mesleğini içselleştirmesine, mesleki bilgi ve becerilerini geliştirmesine dolayısıyla olumlu benlik saygısı oluşturmaya ve profesyonelliğe olumlu katkı sağlamaktadır (33).

Sertifika programlarına ve kongrelere katılma gibi faaliyetler, bilimsel bilgi düzeyinin artmasına dolayısıyla profesyonel tutum kazandırılmasına katkıda bulunmaktadır (17). Bu çalışmada öğrencilerin %46.4'ünün hemşirelikle ilgili mesleki bilimsel bir faaliyete katıldığı belirlenmiştir. Öğrencilerin yaklaşık yarısının bilimsel bir faaliyete katılmış olmasının düzenli olarak her yıl yapılan hemşirelik haftası, kariyer günleri etkinliklerinde yapılan bilimsel toplantılar, konferanslar ve panel gibi bilimsel faaliyetlerden kaynaklandığı düşünülmüştür. Ayrıca çalışmada hemşirelikle ilgili mesleki olarak bilimsel bir faaliyete katılan öğrencilerin, mesleki bilimsel bir faaliyete katılmayan öğrencilere göre profesyonel tutum düzeylerinin anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu sonuca göre mesleki alana yönelik bilimsel etkinliklere katılma durumunun öğrencilerde profesyonellik tutumu üzerine olumlu katkı sağladığı söylenebilir. Dahası çalışmaya katılan öğrencilerin %15.6'sı profesyonellik düzeyinin artırılması için bilimsel etkinliklere katılımların desteklenmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Hemşirelik mesleğinin profesyonelleşmesine katkıda bulunmak, hemşirelerin otonomilerini artırmak ve güç sahibi olmalarını sağlamak için araştırma kültürünün lisans eğitimi sırasında kazandırılması gerekmektedir (35). Dolayısıyla

öğrencilerin araştırmacı tutum ve davranışlarına sahip olmaları için bilimsel dergi ya da yayınları takip etmeleri sağlanmalıdır. Çalışmamızda da hemşirelikle ilgili sürekli yayın ya da dergi takip eden öğrencilerin profesyonel tutumlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Mesleğin profesyonel statüye ulaşmasında ve topluma nitelikli hizmet sunulmasında, meslek üyelerinin profesyonel kimliklerinin güçlü olması gerektiği vurgulanmaktadır (36). Araştırmamızda öğrencilerin %20.8'i hemşirelikle ilgili bir toplumsal faaliyete katıldığını ifade etmiştir. Bu çalışmanın yürütüldüğü ilde her yıl düzenli olarak yapılan şenliklerde öğrencilerin katılımı ile topluma sağlık eğitimleri ve sağlık taramaları yapılmaktadır. Bununla birlikte öğrencilerin hemşirelikle ilgili herhangi bir toplumsal faaliyete katılma durumu ile profesyonel tutum puanları arasında anlamlı bir fark saptanmıştır ($p < 0.05$). Benzer biçimde Karadağ ve arkadaşlarının (17) çalışmasında da toplumsal bir faaliyete katılan hemşirelik öğrencilerin profesyonel tutumlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Profesyonelliği artıran önemli faktörlerden birisi de mesleki örgütlere üye olmaktır (37). Profesyonel statü kazanma çabalarını sürdüren hemşirelik mesleği için örgütlü olma kaçınılmaz bir olgudur (38). Nitekim hemşirelik mesleğinin Türkiye'deki profesyonelleşmesi için çabalar 1933 yılında Türk Hemşireleri Derneğinin (THD) kurulmasıyla başlatılmıştır (39). Bu bilgiler doğrultusunda çalışmamızda da hemşirelikle ilgili mesleki örgüte üye olan öğrencilerin mesleki profesyonel tutumlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna karşın öğrencilerin profesyonel örgütlere katılımının oldukça düşük olduğu belirlenmiştir. Benzer çalışmalarda da hemşirelik öğrencilerinin mesleki örgütlere katılım oranının düşük olduğu bildirilmiştir (16,17). Öğrencilerin profesyonel tutum kazanmalarında mesleki örgütlere katılım oranlarının artırılması gerekmektedir. Bu doğrultuda öğrencilerin ilk yıllardan başlayarak dernekler hakkında bilgilendirilmeleri ve mesleki örgütlerde görev almalarının sağlanması için desteklenmesi önemli görülmektedir.

Sınırlılıklar

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Araştırmanın betimsel tipte bir çalışma olması

nedeniyle sonuçlarının ülkemizdeki tüm hemşirelik okullarında öğrenim gören öğrencilere genellenmesi mümkün değildir. Bu nedenle çalışma sonuçları çalışmanın yürütüldüğü fakültedeki öğrencilerle sınırlıdır. Ayrıca bu çalışmada elde edilen sonuçlar veri toplama amacıyla kullanılan ölçek ile sınırlı olup, öğrencilerin kendi bildirimine dayanmaktadır.

Sonuç

Öğrencilerin profesyonellik tutumlarının iyi düzeyde olduğu, sosyodemografik özelliklere ve meslekle ilgili bazı durumlara göre öğrencilerin profesyonellik tutum düzeylerinin farklılaştığı belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin sınıf düzeyi arttıkça profesyonellik tutum düzeylerinin azaldığı saptanmıştır. Öğrenciler, hemşirelik mesleğine ilişkin algılarını etkileyen faktörlerin en çok ailenin ve toplumun bakış açısı, sağlık profesyonellerinin tutumu ve mesleğin manevi yönü olduğunu ifade etmişlerdir. Öğrencilerin profesyonellik düzeyinin yükseltilmesine ilişkin en çok önerdiği öneriler eğitimde standardizasyonun sağlanması, uygulama saatlerinin artırılması ve bilimsel etkinliklere katılımların desteklenmesi olmuştur.

Öneriler

Araştırma bulguları doğrultusunda hemşirelik öğrencilerde profesyonelliğe ilişkin olumlu tutum geliştirilmesinde;

- Öğrencilerde profesyonellik algısının geliştirilmesi için mesleki derslerde profesyonel davranışlara daha fazla vurgu yapılması/eğitimsel stratejilerin geliştirilmesi ve kanıt temelli yaklaşımla derslerin yürütülmesi.

- Klinik uygulamalarda uygun rol modelleri ile çalışma olanaklarının sağlanması.

- Eleştirel ve kritik düşünme becerilerinin geliştirilmesi ve mesleki etkinliklere yönelik girişimlerin desteklenmesi.

- Mesleki örgütlenme bilincinin artırılması.

- Mesleki etik kodlar ve mesleki değerlere ilişkin bilincin oluşturulması önerilebilir.

Kaynaklar

1. Çelik B, Karadağ A, Hisar F. Instrument of professional attitude for student nurses (IPASN): A confirmatory factor analytic study. *Nurse Education Today* 2012; 32(5):497-500.
2. Björkström MN, Athlin AA, Johansson IS. Nurses' development of professional self – from being a nursing student in a baccalaureate programme to an experienced nurse. *Journal of Clinical Nursing* 2008; 17(10):1380-91.
3. Altıok H, Üstün B. Meaning of professionalism in nursing students. *American International Journal of Social Science* 2014; 3(6):48-60.
4. Horton K, Tschudin V, Forget A. The value of nursing: a literature review. *Nursing Ethics* 2007; 14(6):716-40.
5. Sabancıoğulları S, Doğan S. Profesyonel kimliğin dışa yansıyan boyutu: profesyonel imaj ve hemşirelik. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi* 2011; 8 (2):28-37.
6. İnce S, Khorshid L. Hemşirelik öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi* 2015; 18(3):163-71.
7. Deppoliti, D. Exploration how new registered nurses construct professional identity in hospital settings. *The Journal of Continuing Education in Nursing* 2008; 39(6):255-62.
8. Eşer İ, Khorshid L, Denat Y. Effects of first clinical experience on perception the nursing profession. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 2008; 24(1):15-26.
9. Ousey K, Johnson M. Being a real nurse – Concepts of caring and culture in the clinical areas. *Nurse Education in Practice*, 2007; 7:150–5.
10. Strasen L. Gender socialization and the image of professional nursing. *The image of professional nursing; Strategies for Action*. 1nd ed. Philadelphia: J.B.Lippincott Company 1992; p.63.
11. Weis D, Schank MJ. Professional values: key to professional development. *J Prof Nurs* 2002; 18(5):271-5.
12. World Health Organization (WHO) (2009). Global standards for the initial education of professional nurses and midwives. Erişim Tarihi: 18.06.2017. http://www.who.int/hrh/nursing_midwifery/hrh_global_standards_education.pdf.
13. Hemşirelik Ulusal Çekirdek Eğitim Programı (HUÇEP) (2003). GATA Basımevi, Ankara.
14. Dil S, Uzun M, Aykanat B. Hemşirelik eğitiminde inovasyon. *International Journal of Human Sciences* 2012; 9(2):1217-28.
15. Gönç T. Türkiye'de Hemşirelik mesleğinin profesyonelleşmesi sürecinde gelişmeler ve zorluklar: Sosyolojik bir değerlendirme. *İş, Güç: Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 2015; 17(4): 113-46.

İletişim: Bedriye Ak

E-posta: bedriye_ak@ibu.edu.tr

16. Dikmen Y, Erol F, Başaran H. The variance of professional attitude in nursing students: the role of nursing education in this variance. *International Journal of Health Sciences and Research (IJHSR)* 2016; 6(7): 214-221.
17. Karadağ A, Hisar F, Çelik B, Baykara ZG. Determining professionalism in Turkish students nurses. *Journal of Human Sciences* 2016; 13(1):674-82.
18. Bulut HK, Erdol H, Çalık KY, Aydın M, Yılmaz G. Evaluation of occupational professionalism of final year nursing students of a university. *Procedia-Social and Behavioral Sciences* 2015; 186:445-50.
19. Hisar F, Karadağ A, Kan A. Development of an instrument to measure professional attitudes in nursing students in Turkey. *Nurse Education Today* 2010; 30(8): 726-730.
20. Karadağ G, Uçan Ö. Hemşirelik eğitimi ve kalite. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2006; 1(3):42-51.
21. Zhang HF, Petrini MA. Factors influencing Chinese undergraduate nursing students' perception of the nursing profession. *International Nursing Review* 2008; 55(3): 274-280.
22. Bang KS, Kang JH, Jun MH, Kim HS, Son HM, Yu SJ, Kim JS. (2011). Professional values in Korean undergraduate nursing students. *Nurse Education Today* 2011; 31(1):72-75.
23. Kaya H. Hemşirelikte sürekli profesyonel gelişimin kuramsal, felsefi ve örgütsel temelleri. *F N Hem Derg* 2002; 12(49): 53-60.
24. Karagözoğlu S. Nursing students' level of autonomy: a study from Turkey. *Nurse Education Today* 2009; 29(2):176-87.
25. Kaya N, Aştı T, Acaroğlu R, Kaya H, Şendir M. Hemşire öğrencilerin sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ve ilişkili faktörlerin incelenmesi. *CÜ Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 2006; 10(3):1-11.
26. Papathanassoglou EDE, Tseroni M, Karydaki A, Vazaiou G, Kassikou J, Laudaniti M. Practice and clinical decision-making autonomy Hellenic critical care nurses. *Journal of Nursing Management* 2005; 13:154-64.
27. Malak B, Üstün B. Hemşirelerin sosyotropi-otonomi kişilik özellikleri ve tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi* 2011; 18(2):1-16.
28. Koç Z, Bal C, Sağlam Z. Erkek öğrenci hemşirelerin hemşirelik mesleğini algılama durumlarının belirlenmesi. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi, Sempozyum Özel Sayısı* 2010; 318-23.
29. Çınar N, Şahin S, Sözer C, Cevahir R, Akburak Ö. Erkek öğrencilerin hemşirelik mesleğini tercih nedenleri ve öğrencilere göre hastaların tepkisi ve sağlık çalışanlarının yaklaşımı. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi* 2011; 6(17):17-25.
30. Titrek O, Hakkakul MA, Varlı S. Hemşirelik bölümü staj uygulamalarının etkililik düzeyine ilişkin öğrenci ve rehber hemşirelerin görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2015; 15(1):264-80.
31. Chiu CH, Yi Lu H, Arrigo LG, Wei CJ, Tsai D. Professionalism survey of medical students in Taiwan. *J Exp Clin Med.* 2010; 2(1):35-42.
32. Önler E, Varol Saraçoğlu G. Hemşirelikte meslek seçimi ölçeğinin güvenilirlik ve geçerliliği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi* 2010; 3(2):78-85.
33. Pınar ŞE, Cesur B, Duran Ö, Güler E, Üstün Z, Abak G. Ebelik öğrencilerinin mesleki profesyonellikleri ve etkileyen etmenlerin incelenmesi. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi* 2013; 8(23):19-37.
34. Çevik K, Khorshid L. Hemşirelik öğrencilerinin profesyonel davranışları uygulayabilme durumlarının belirlenmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi* 2012; 28 (2):23-30.
35. Çelik S. Hemşirelik öğrencilerinin bilimsel araştırmaya yönelik kaygı ve tutumlarının belirlenmesi. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi* 2014; 1(2):23-31.
36. Dikmen, Y, Yönder M, Yorgun S, Usta Y, Umur S, Aytakin, A. (2013). Hemşirelerin profesyonel tutumları ile bunu etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi* 2014; 17(3):158-64.
37. Wynd CA. Current factors contributing to professionalism in nursing. *Journal of Professional Nursing* 2003; 19 (5): 251-261.
38. Kiper S, Koştı N. Denizli Sağlık Yüksekokulu son sınıf öğrencilerinin mesleki örgütlenme konusundaki görüşleri. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi* 2010; 5(14):1-14.
39. Terzioğlu F. The history of nursing in Turkey. *Nursing History Review* 2011; 19: 179-82.